

TÜRK KADIN BİRLİĞİ (1924-1935)

Gürcan Bozkır

Türkiye’de milli mücadele süreciyle birlikte Türk kadınının sosyal yönden ortaya çıkışı hızlanmıştır. Türk kadını savaş sırasında gösterdiği vatanseverliğiyle vatanın korunması konusunda üzerine düşen görevi en iyi bir şekilde göstermiştir. Türk kadını oluşmasına katkı yaptığı cumhuriyet sistemi içinde yerini almak açısından da savaş sonrası harekete geçmiştir.

Atatürk’ün öngördüğü yeni sistemde ve gerçekleştirdiği ideolojide kadına verdiği yer ve önem gerçekten önemlidir. Çünkü Atatürk, Türkiye’nin geleceği için öngördüğü toplumsal ve ideolojik yapılanma içinde kadının durumuna ilişkin son derece önemli bir yer öngörmüştür. Bunu biz, onun düşünce yapısının oluşmaya başladığı evrelerde ve Osmanlı toplumsal ve siyasal yapısı içindeki tutum ve davranışlarında görmekteyiz. Nitekim, Karlsbad’da yaşadığı günlere ilişkin gözlemlerini yazdığı anılarında, gelecekte Türk sosyal yapısı içinde kadının rolünün ne olması gerektiği konusunda düşüncelerini de ortaya koymuştur. Atatürk’ün düşünce yapısını inceleyen araştırmacılar, onda Osmanlı siyasal düşünceler tarihinin önemli bir siması olan Abdullah Cevdet’in düşünce yapısının izlerini ve etkilerini gördüklerini vurgulamaktadırlar. Öyle ki, o da, siyasal yapıyı yeniden örgütlemek ve düzenlemek gücü eline geçtiğinde, yaptıklarıyla bu benzerliği ortaya koymuştur.

Cumhuriyet’in 29 Ekim 1923’te ilan edilmesinden sonra, Atatürk düşündüklerini gerçekleştirmek fırsatını ele geçirmiş bulunuyordu. Düzenlediği yurt gezilerindeki temaslarda ve yaptığı konuşmalarda, Türk kadınlarının yeni konumundan, kız çocuklarına verilmesi gereken çağdaş eğitimin öneminden söz etmekteydi. O’na göre, kadın toplumu yaratmada da önemli bir rol üstlendiğinden, eğitiminin de en az erkekler kadar güçlü olmalı; hatta, toplumun yeniden örgütlenmesinde kadın dünyasının gücünden yararlanılmalıydı. Bunu o yalnız düşünce olarak ileri sürmekle kalmadı, yeni yasal düzenlemelerde de gösterdi. Türk siyasal ve toplumsal yapısı adeta yeniden inşa ediliyordu. Eğitim ve öğretimde kadınlara fırsat eşitliği yaratıldı; medeni yasadaki düzenlemelerle kadının aile içindeki yeri ve konumu güçlendirdi.

GÜRCAN BOZKIR

Ne var ki, yalnızca kültürel ve toplumsal yapıdaki bu düzenlemeler yeterli değildi. Aynı zamanda, kadının eline siyasal bir güç de verilmeliydi. Bunun için, önce belediye meclislerine oy verme hakkı verildi; ardından da genel seçimlerde oy verebilme ve seçilebilme gücünü kadınlar ellerine alabildiler. Bütün bunlar, yaklaşık olarak on-on iki yıllık bir süreye sığdırılabilmisti. Özellikle kadınlara 1934'te seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle, Türk kadını sanki çağlar öncesi sosyal konumundan çağdaş kadın tipine doğru büyük bir sıçrayış yapmıştı. Üstelik bu yeni siyasal konumu açısından Türk kadını, batılı pek çok toplumun önüne geçmiş; örneğin Harriot gibi yabancı siyasetçiler, Türkiye gezilerinde Türk kadınının bu yeni konumunu şaşkınlıkla izledikten sonra, kendi toplumlarındaki kadının durumuyla kıyaslayıp, kendilerinin de bir şeyler yapması gerektiğini anlatmaya çalışmışlardı. 1935'teki ilk seçimlerde Türk kadınları parlamentoya 18 milletvekili sokabilmiş ve yüksek bir temsil oranı yakalayabilmişti.

Nitekim, batı toplumlarının pek çoğunda, kadınların siyasal haklarını elde edişi, Türk kadınına göre oldukça geç bir döneme rastlamıştır.

Bütün bu süreç içinde, Türk Kadın Birliği, önemli bir sorumluluk ve görev üstlenmişti.

Kadın Birliği, doğuşu itibarıyla siyasi bir kuruluştur. Ulusal savaş sonrası İstanbul'lu bir grup kadın 1923 yılı Haziran ayında Darülfünun'da topladıkları "Kadınlar Şurası"nda Kadınlar Halk Fırkası adıyla bir siyasi örgüt oluşturmuştur¹. Nezihe Muhittin, Nimet Reşide, Latife Bekir, Şukufe Nihal, Matlube Ömer, Saniye, Nesime İbrahim, Zaliha, Tuğrul ve Faize Hanımlar bu kuruluşu oluşturmuşlardır. Önderliğini yazar ve öğretmen Nezihe Muhittin'in yaptığı bu örgütlenme henüz hazır olmayan kamuoyu nedeniyle hükümet tarafından onaylanmamıştır².

Nezihe Muhittin ve arkadaşları bu olay sonrasında yeni bir örgütlenmeye girişmişlerdir. İşte bu kuruluş 7 Şubat 1924 tarihinde kurulan Türk Kadınlar Birliği'dir³. Birliğin yönetim kurulu ise şöyle oluşmuştur: Başkan Nezihe Muhittin, "Murahhis ı mesul" Nimet Reşide, "Katib i umumi" Mediha Mazhar, üyeler Latife Bekir, Faize Atıf, Halit Şükrü, Şadiye Afif, Güzide Osman ve İffet İhsan⁴. Birlik aslında Kadınlar Halk Fırkası'nın isim değiştirmiş şeklidir. Nezihe Muhittin'e göre bu kuruluş yine bir partidir. KB yukarıda belirtilen zorluklar nedeniyle kuruluşta siyasal haklar meselesinden uzak durmuştur. Hatta bunun için tüzüğün siyasetle ilgili kısımları değiştirilmiştir.

¹ Zafer Toprak; "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**, No 51, Mart 1988, 158.

² **Tanin** 16 Şubat 1924.

³ Ayşegül Baykan- Belma Ötüş-Baskett, **Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931**, İstanbul, 1999, sf. 149.

⁴ **İkdam** 27 Şubat 1924.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

Kadın Birliği'nin 1924-1927 Dönemi Çalışmaları

KB tüzüğünde belirtilen konular; kadınların düşünsel ve sosyal alanlarda yetiştirilmesi, dul kimsesiz kadınlara yardım edilmesi, fakir çocukların okutulması ve bakılması kadınlığı dış hayata hazırlamak için bilimsel konferanslar düzenlenmesi şeklinde özetlenebilir.

Birlik kuruluşunun hemen sonrasında tüzüğünde belirttiği konularda çalışmaya başlamıştır. Bu konuda Birlik'in ilk önemli çalışması çok kadınlı evlilik ve boşanma konularıyla ilgili "Aile Kanunu" konusunda gerçekleşmiştir⁵. KB, bu ilk dönemde tüzüğünde belirttiği üzere kimsesiz çocuklarla, fakir kadınlarla ilgilenmiştir. Çocukların kötülüklerden korunması için değişik çalışmalar yapmıştır. Örneğin çocukların seks filmlerinden kurtarılması için bu filmler yerine eğitim filmleri getirilmesini önermiştir⁶. Kimsesiz çocukların giydirilmesi için çamaşır takımları yapmak üzere atelye oluşturulmasına girişmiştir.

KB, yardımsever derneği niteliğindeki çalışmaların yanında halkın ekonomik sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Örneğin halkın pahalılıktan dolayı şikayet ettiği şeker tekelinin kaldırılmasını istemiştir⁷. Yine yerli sanayi ve üretimin artırılması için yerli malı kullanılmasını teşvik eden çalışmalarda bulunmuştur.

KB bu gibi faaliyetlerden başka özellikle Türk kadınının düşünsel olarak geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar geliştirmiştir. Kadınların sosyal, hukuksal haklarının anlatıldığı değişik konferanslar (Medeni Kanununun Türk Kadınına getirileri) ve becerilerin geliştirildiği kurslar (Dil, Şoför vb) bu çalışmaların önemli bir kısmını oluşturmuştur.

KB; siyasi konulardan uzak durduğu bu zamanda dahi bazı sivri hareketlerde bulunmaktan ve kamuoyunda bu şekilde anılmaktan geri durmamıştır. Örneğin, özellikle aydın olmayan, yoksul Türk kadınlarına ulaşamadığını öne sürerek camilerde vaaz ve konferanslar vermek için müftülüğten izin istemiştir. Bu konu kamuoyunda oldukça ses getirmiş ve bir süre gündeme oturmuştur⁸.

KB'nin bu süreçte yaptığı çalışmaları özetleyecek olursak şunlar sıralanabilir; yetimlere elbise, ayakkabı, şeker vb. yardımlar yapılması, dul kadınlara para yardımı, genç kızlara ayakkabı yardımı, birçok yetime ve hanıma iş bulunması, iş bulmaktan öte KB'nin doğrudan iş vermek suretiyle dullara ve fakir kadınlara iş olanağı sağlaması, İstanbul'daki fakir ve yetim çocukların istatistiğinin tespit edilmesi, üyelerin yardımıyla parasız sağlık taramalarının yapılması⁹.

⁵ İkdam 18 Şubat 1924.

⁶ Cumhuriyet 17 Teşrin-i evvel 1341.

⁷ Cumhuriyet 13 Teşrin-i sani 1341.

⁸ Cumhuriyet 18 Teşrin-i sani 1341.

⁹ Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin 1924-1927 tarihli sayıları.

GÜRCAN BOZKIR

KB, kadın sorununun sadece Türkiye ile ilgili bir konu olmadığını düşündüğünden ve sorunun çözümünün zorluğundan uluslararası kadın örgütleriyle de ilişkilerini geliştirmiştir. Daha kuruluş aşamasında batılı kadın dernekleri KB ile ilgilenmişler ve bu ilişki daha sonra Dünya Kadınlar Birliği'nin üyeliğine dönüşmüştür. KB, 1925 yılında derneğin fikirlerini açıklamak üzere "Kadın Yolu" isimli bir dergiyi de çıkarmaya başlamıştır¹⁰.

KB; yukarıda saydığımız sosyal konularda çalıştığı bu süreçte siyasi meselelerle biraz çekingen bir şekilde de olsa ilgilenmekten geri durmamıştır. Nitekim 1925 yılında Birlik başkanı Nezihe Muhittin, Türk kadınının henüz siyasi haklara sahip değilse de yakında bu haklara kavuşacağını açıklamaktan çekinmemiştir¹¹.

1927 Kadın Birliği Kongresi ve Birlik Yönetiminin Değişmesi.

1927 yılına gelindiğinde KB yıllık kongresini gerçekleştirmiştir. Bu kongrede yönetim kuruluna Nezihe Muhittin, Efzayiş Yusuf, Doktor Safiye Ali, Matlube Ömer, Naile Vahap, Kerime Hami, Mediha İhsan, Bedia Tevfik, Muhsine Salih, Güzin Fehiman, Fahriye Atıf, Sara Ali, Seniha Salim, İffet İhsan, Refika İzzet, Nedime Esad, Salime Kemal, Aliye Şinasi, Hikmet, Seniha Rauf Hanımlar seçilmiştir. Bu kongre tam anlamıyla bir değişim kongresidir. Kongrede konuşan Nezihe Muhittin derneğin bir "cemiyet-i hayriye" olmayıp kadının siyasi ve sosyal haklara sahip olması için oluşmuş bir örgüt olduğunu söylemiştir. Bu konuşma sonrasında kongrede tartışma başlamıştır. Bu tartışmalarda söz alanların kimisi Nezihe Hanımı desteklerken kimisi de siyasi haklar konusunun henüz erken olduğu üzerinde durmuştur. Kongrede yapılan tartışmalar sonunda Birlik tüzüğü'nün 2. maddesi değiştirilmiştir. Bu madde şöyledir " *Kadın Birliği, Türk Kadınının içtimai ve siyasi haklar karşısında her türlü mesuliyet ve alakayı vataniyesini ispat edecek bir seviyeye erişmesine çalışacaktır.*"¹².

KB'nin tüzüğü'nü değiştirerek siyasi hak istemesi değişik tepkilere neden olmuştur. İstanbul Valisi bu tüzük değişikliğini onaylamak istememiştir. Yine basında yapılan kongrenin yasal olmadığı ve parasal konularda birlik yönetiminin yolsuzluk yaptığı gibi iddialar, KB, tarafından yanıtlanmak durumunda kalmıştır. KB; "Terbiyevi Komisyon", "Tetkik i Matbuat Komisyonu", "Çocuk Edebiyatı Komisyonu", "İçtimai ve Hukuki Komisyon", "Sıhhiye Komisyonu", "Beynelmilel Kadın Cemiyeti ile İrtibat Komisyonu" gibi değişik çalışma grupları oluştururken,

¹⁰ *Kadın Yolu*, Yıl 1, Sayı 1, 16 Temmuz 1341.

¹¹ Nezihe Muhittin, "Cumhuriyetin Türk Kadınlığı Üzerinde Feyzi", *Kadın Yolu*, Yıl 1, Sayı 2, 23 Temmuz 1341, sf. 18.

¹² *Cumhuriyet* 26 Mart 1927.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

siyasi kazanımlar konusunda büyük bir baskı geldiğinden bu konuyla ilgili bir çalışma grubu kurmamıştır¹³.

Ancak bu hiç de bu konunun unutulduğu anlamına gelmiyordu. Nezihe Muhittin bu konuyu “*Nizamnamemizdeki hukuk u siyasiyeyi istihdaf eden madde hiç kimsenin tarizine hedef olacak tarzda değildir. Bu kati bir ideal şeklindedir. Her vatandaş için hak tamamıdır. Kadının da haklarını tamamen almasını istemek en tabii bir haktır*” şeklinde açıklamıştır¹⁴. KB’nin; tüzükte yaptığı değişiklik valilik tarafından “.. bidayeten mucib i tereddüt” olmasına karşın hükümetin tavrı nedeniyle “tasvip ve tastik” edilmiştir¹⁵.

1927 yılında yapılacak olan milletvekili seçimi KB açısından siyasi hakların gündeme getirilmesi için iyi bir sebep ortaya çıkardı. Bu seçim; ilk defa kadınların seçimlere katılıp katılmaması konusunun kamuoyunda tartışılmasına neden olmuştur. KB’nde bu konuda değişik görüşler olmasına karşın Nezihe Muhittin seçimlerin kadınların siyasi haklarının gündeme getirilmesi için uygun bir ortam sağladığını görerek tavrını buna göre oluşturmuştur¹⁶.

Nitekim başlangıçta özellikle Nezihe Muhittin seçimlere kadın adaylarla katılınması üzerinde durmuştur. Ancak kadınların seçimlere katılması konusunda henüz yeterli kamuoyu desteği olmadığı biraz sonra görülür. Tüzük değişikliği konusunda KB’ne destek olan Ankara Hükümeti ve Cumhuriyet Halk Fırkası seçimlere katılma konusunda aynı desteği vermemiştir. Bu konuda CHF parti müfettişi İbrahim Tali Bey kadınların “ intihaba iştirak etmeleri meselesinin dereceyi kemale” ermemesi nedeniyle seçime katılmalarının henüz erken olduğunu söylemiştir. Birlik seçimlere kadın adayların katılamayacağını kesinleşmesi üzerine bundan vazgeçmiştir¹⁷.

Kamuoyunda kadınların seçme ve seçilme hakları konusunda yeterli destek olmadığını anlayınca Birlik bu konuda daha fazla ısrar etmemiş ve yeni bir yönetime başvurmuştur. Buna göre KB, seçimlerde kadınsever (Feminist) erkeklerin birlik adına aday gösterilmesi yolunu deneyecektir. Bu dönemde birçok erkek adayın KB tarafından desteklenmek için birliğe değişik öneriler sundukları basında yer alacaktır. Özellikle bu konuda bir kişinin adı ön plana çıkarılacaktır. Bu kişi eskiden beri Birliğe yakın olan “*Umuru Hukukiye Müdürü*” Kenan Bey’dir¹⁸.

KB; seçimlere kadın aday gönderme olmazsa “feminist” erkek adayları destekleme düşünceleri içindeyken, Millet Meclisi’nde “Askeri Mükellefiyet Kanunu” görüşülüyordu. Kanunun görüşülmesi sırasında kadınların seçime katılma hakkı istemelerine tepki olarak kadınların bu hakkı kazanmaları için askere gitmeleri

¹³ Cumhuriyet 2 Nisan 1927.

¹⁴ Cumhuriyet 19 Nisan 1927.

¹⁵ Cumhuriyet 15 Mayıs 1927.

¹⁶ Yaprak Zihnioglu, “Bir Osmanlı Türk Kadın Hakları Savunucusu Nezihe Muhittin”, *Tarih ve Toplum*, Mart 1999, Cilt 31, s 183, sf. 9.

¹⁷ Cumhuriyet 10 Haziran 1927.

¹⁸ Cumhuriyet 16 Haziran 1927.

GÜRCAN BOZKIR

gerektiği konusu gündeme getirilmiştir. Bu konu birkaç gün kamuoyunda tartışılmış, basın ve Hükümet bu konuda kadınların yanında yer almıştır. Nitekim sonunda bu düşünceyi ortaya atan Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey sözlerinin yanlış anlaşıldığını söylemek durumunda kalmıştır¹⁹ Basın Türk kadını bu konuda savunurken seçim konusunda yine karşısında yer almıştır.

Seçim konusundaki tartışmalar sadece dışarıda kalmamış ve bu süreçte birlik içerisinde de çeşitli görüş ayrılıkları baş göstermiştir. İlk tartışmalar seçimlere kadın aday gösterilip gösterilmeyeceği konusunda yapılmıştır. KB içinde ilk muhalefet bu konuda yaşanmıştır. Nakiye Hanım anayasanın kadınlara böyle bir hak vermeden kadın aday göstermenin doğru olmayacağını belirtmiştir. Yine daha başka üyeler Birliğin siyasi işlerden çok sağlık, çocuk, kadın gibi hayır işleriyle meşgul olmasını istemiştir. Bazı üyeler ise herşeyin sırayla gerçekleşmesi gerektiğini, bu anlamda ilk önce seçme hakkının daha sonra belediyelerde seçilme hakkının ve herşey iyice oturduğunda milletvekili seçimlerine katılma hakkının elde edileceğini ortaya koymuşlardır²⁰.

KB içindeki tartışmalar ve kamuoyunun hazır olmayışı kadın aday göstermeden vazgeçilmesine yol açtığı gibi “feminist” erkek aday gösterilmesine de imkan tanımamıştır. KB “Reise”si bütün bu olup bitenlere rağmen siyasi haklar konusunda mücadeleyi bırakmak niyetinde olmamıştır. Nitekim Nezihe Muhittin bu konuda tüm olumsuzluklara rağmen şöyle demektedir: “ *Birliğin gayesi Türk Kadınlığının siyasi ve içtimai haklarını temin etmektir. Birlik bu gayeye vusul için elinden gelen her fedakarlığı yapacak bütün mesaisini buna hasr edecektir.*”²¹

KB’ndeki bu görüş ayrılıklarına rağmen Nezihe Muhittin siyasi haklar konusundaki isteklerinden vazgeçmeyince bu sadece bir cemiyet içi mesele olmaktan çıkacak ve kamuoyuna mal olacaktır. Kamuoyunda kadınları destekleyen gazetelerde bile hemen seçme ve seçilme hakkının kadınlara verilmesi düşünülmemektedir. Bu süreç içinde Hükümet de kadınlara verdiği desteği çekmiştir. Hükümetin desteğini çekişi KB’nin bir kır kampına valiliğin izin vermemesiyle açığa çıkmıştır. Valiliğin bu tepkisine rağmen Nezihe Muhittin olayın üzerine gitmiş durumu valiliğe ve valiliği Hükümete şikayet etmiştir. Ancak bunlardan hiçbir sonuç çıkmamıştır. Nezihe Muhittin kendisine geri adım atması için verilen ihtarlara uymayıp direnince de KB’nin evrakına valilik polis yoluyla el koymuştur²².

Bu el koyma olayıyla birlikte Nezihe Muhittin’in Birlik’te yolsuzluk yaptığı iddiaları gündeme getirilir. Basın da bu konuda Nezihe Muhittin’i suçlayıcı yayınlarda bulunur. Burada şunu açıkça görmek gerekmektedir. Hükümet ve onu

¹⁹ Cumhuriyet 23 Haziran 1927.

²⁰ Esmâ Zafir, “Kadınlar ve İntihabat”, Cumhuriyet 25 Haziran 1927.

²¹ Cumhuriyet 30 Temmuz 1927.

²² İkdâm 27 Eylül 1927.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

destekleyen basın bu şekilde kadınların siyasi hakları konusunda Birliğin "aşırı ve zamansız" isteklerinin önünü almaya çalışmıştır²³

Nezihe Muhittin'in bütün baskılara rağmen isteklerinden vazgeçmemesi üzerine bir kısım Birlik üyeleri valiliğin de desteğiyle Türk Ocağı toplantı salonunda bir kongre toplayarak yeni bir yönetim kurulu oluşturmuşlardır. Yeni yönetim kurulu Birlik başkanlığına Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi müdürü Saide Hanım'ı getirmiştir. Eski Birlik yönetiminin görevinden uzaklaştırılarak yerine Saide Hanım gibi ılımlı bir ortaokul müdiresinin başkanlığında bir yönetimin getirilmesi basında memnurluk yaratmıştır²⁴.

Böylece işin başına geri dönmüştür. Yeni Birlik yönetimi eski yönetimden farklı olarak kadınların siyasi haklarının zamanla gerçekleşeceği görüşünde olduğundan siyasi alandaki çalışmalarını bir süre askıya almıştır. Birlik yeniden Türk kadınının medeni yapısının yükseltilmesi ve yardıma muhtaç çocuk ve kadınlara yardım götürülmesine yönelmiştir.

Latife Bekir Hanım ve Türk Kadın Birliği

Birliğin yeni yönetimi KB'nin eski dinamik yapısından uzak bir durum arzemiştir. Neredeyse Birlik yönetim kurulu toplanamaz bir hale gelmiştir. İşte bu süreçte bir kan değişikliğine gidilmiştir. Birlik başkanlığına Nezihe Muhittin'in yerine getirilen Saide Hanım yaşını ve meşguliyetini öne sürerek görevden ayrılmış onun yerine Latife Bekir başkanlığa getirilmiştir²⁵.

Latife Bekir, ılımlı bir yapıya sahiptir. Seçme ve seçilme konusunu tam anlamıyla dışarda bırakmamasına karşın Birliği daha değişik bir platforma doğru taşımıştır. Nezihe Muhittin'in ısrarcı siyasi hak isteyiciliği yerine Latife Bekir işi zamana yaymayı uygun gören bir yaklaşım izlemiştir. Latife Bekir kendisine sorulan kadınların "Hukuk-u siyasiyesi" ile ilgili olacak mısınız? sorusuna şöyle karşılık vermiştir: "*Hayır. Biz Nezihe Muhittin Hanım gibi hayaller peşinde koşacak değiliz. Belki bunun da zamanı gelir. Fakat bizim bundan evvel yapacağımız işler vardır.*"²⁶.

Nitekim Birlik 1924'lerde işin başında yaptığı gibi bir yardımsever derneği şeklinde çalışmaya hız vermiştir. Küçük yoksul çocukların ve fakir kadınların giydirilip bakımları, bunlara iş bulunması, kütüphane kurulması, yerli malı tüketimi konusunda kadınların uyarılması, gelir sağlamak için balo ve çay ziyafetleri verilmesi KB'nin öncelikli konuları olmuştur²⁷.

²³ Dr. Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Ankara, 1982, sf. 694.

²⁴ Yunus Nadi, "Çok Şükür Kurtulduk", *Cumhuriyet* 28 Eylül 1927.

²⁵ *Cumhuriyet* 21 Kanun-u sani 1928.

²⁶ *Cumhuriyet* 21 Kanun-u sani 1928.

²⁷ Bakınız 1928 yılı *Cumhuriyet* Gazetesi sayıları.

GÜRCAN BOZKIR

5 Ağustos 1928 tarihinde yapılan KB kongresinde herhangi bir tartışma yaşanmadan 26 maddelik nizamname kabul edilmiş ve nizamnamede yer alan "Memleketin her tarafında yüzden aşağı olmamak üzere şubeler küşad edilebilir" şeklindeki madde 50'den aşağı olmamak şeklinde değiştirilmiştir. Bu kongrede yeni yönetim kurulu şu şekilde belirlenmiştir: Başkan Latife Bekir, başkanvekili Saide, genel sekreter İffet Halim, muhasip Sadıka Fethi, veznedar Saime, üyeler Lamia Refik, Madiha, Besime, Mesrure ve Halide Nusret²⁸.

KB, 1927'deki yönetim değişikliği sonrası Hükümetle ilişkilerini düzeltmiştir. Nitekim 1928 yılı kongresi sonrasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal yeni yönetime bir kutlama mektubu göndermiştir.

"İstanbul'da Türk Kadın Birliği Reisi Latife Bekir ve Katib-i Umumisi İffet Halim Hanımefendilere,

Reis-i cumhur hazretleri yeni heyet-i idarenin itaklarında izhar buyurduğu hissiyattan mütevellit memnuniyet ve teşekkürlerinin iblağını emir buyurmuşlardır. Efendim.

Riyaset-i Cumhur Katib-i Umumisi Namına Moskova Sefiri M. Tevfik."²⁹

KB'nin 1928 yılı kongresi sonrasında üzerinde önemle durduğu konu yeni harflerin yaygınlaştırılması ve yeni harflerle okuma yazma oranının artırılması olmuştur. KB, bunun sağlanması için okuma yazma kursları düzenlemiş ve Birliğe üye kadınlara serbest dersler verdirtmiştir³⁰.

KB, tüzüğünde belirttiği diğer konularla ilgili çalışmalarını bu dönemde de sürdürmüştür. Fakir öğrencilerin giydirilmesi, çocuklara hediye dağıtılması, kadınlara iş sağlanması için daktilo kursu açılması, kadınların kültürel yapılarını iyileştirmek için açılan kütüphane ve mütalaa salonu yapılan işler arasında sıralanabilir³¹.

KB, bu süreçte uluslararası kadın örgütleriyle ilişkilerini sürdürmüştür. 1929 yılında Berlin'de yapılan Uluslararası Kadın Kurultayı'na KB kendisini temsilen Efzayiş Suat Hanımı göndermiştir. Efzayiş Suat Hanım burada yaptığı konuşmalarda ilk defa Türk Kadınına Belediye seçimlerine katılma hakkı tanınacağını açıklamıştır³². Yerel seçimlere yaklaşıldığı sırada yavaş yavaş da olsa özellikle belediye seçimlerine katılma izninin verilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Kadının yaratılışından dolayı belediyeciliğe yatkın olduğu belirtilerek dünyada kadınların belediyecilikte çok başarılı oldukları konferanslarla ortaya konulmuştur.

Türkiye'de siyasetin yeni bir yapılanmaya doğru gittiği 1929 yılı Ağustosunda yapılan KB kongresi oldukça sessiz ve tartışmasız bir şekilde

²⁸ Cumhuriyet 17 Ağustos 1928.

²⁹ Cumhuriyet 23 Ağustos 1928.

³⁰ Bakınız 1928 yılı Cumhuriyet Gazetesi sayıları.

³¹ Cumhuriyet 5 Ağustos 1929.

³² Cumhuriyet 28 Haziran 1929.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

sonuçlanmıştır. Yeni yönetim şöyle oluşmuştur. Latife Bekir, Efzayiş Suat, İffet Halim, Mediha Fazlı, Saim Faik, Lamia Refik, Reşide, Aliye Halit Fahri, Besime İbrahim, Güzide Lütfi³³.

Belediye seçimlerine kadınların da katılmasına izin verileceğinin yaygınlaştığı bu dönemde KB bu durumu daha da pekiştirmek için henüz kanun çıkmadan adaylarını da hazırlamaya başlamıştır. Birlik bundan başka kadınlara seçme ve seçilme konularında açıklamaların yapıldığı seri konferanslar da düzenlemiştir³⁴.

3 Nisan 1930 Tarihinde kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanındı³⁵ Bu hakkın verilmesini Türk kadınlığının çok büyük bir kazanımı olarak değerlendiren KB elinden geldiğince bunu kutlamaya çalışmıştır. KB'nin seçim hakkının verilmesi sonrası yayınladığı bildiride şöyle denilmektedir:

"Kadın Birliği Beyannamesi

Türk Kadını; Cumhuriyet hükümetimizin inkışaf ettirdiği kadınlık bugün bir zafer kazanmıştır. Şimdiye kadar yurdunun bütün felaket ve acı zamanlarında erkeğine yardım eden, tarlalarda güneş karşısında kavrulan, harp cephesinde sırtına yaralar açarak siperden sipere koşan bu fedakar Türk kadını dünkü ihmal ve nisyen felaketinden kurtulmağa ve siyasi haklara da tam bir vatandaş gibi iştirake hak kazandığını göstermek fırsatını bulmuştur.

Türk Kadın Birliği, bu kanaatle siz hemşirelerinden cesaret ve ilham alarak mücadelesinde devam etmiş ve ilk muvaffakiyeti olan belediyede intihap etmek edilmek hakkını almıştır. Kadın zaferinin ve kadın hakkının tarihe geçtiği bu ilk nümayiş ve tesitte her Türk kadınının bulunmak hakkıdır.

Bu nümayiş tesit için bütün Türk kadınlığının ve kız mekteplerinin iştirakiyle büyük bir alay tertip edilecektir.

Şehremaneti, Halk Fırkası ve Birlik merkezi önünde nutuklar irad edilecek, Taksim'deki Gazi abidesine bir çelenk vazedilecektir.

Memleketini seven ve hakkına hürmet etmeyi bilen her Türk kadını 11 Nisan Cuma günü saat 9.00'da Sultanahmet meydanına gelmelidir.

Türk Kadını, bu hak senin bu şeref senin bu zafer senindir.

Kadın Birliği."³⁶

³³ Cumhuriyet 5 Ağustos 1929.

³⁴ Kadın Birliği; Efzayiş Suat, Aliye Esat gibi üyeleriyle belediyeçilik ve özellikle kadın belediyeçiliği konusunda çeşitli konferanslar düzenlemiştir.

³⁵ Prof. Dr. Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Ankara, sf. 300.

³⁶ Cumhuriyet 7 Nisan 1930.

GÜRCAN BOZKIR

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesini kutlama için düzenlenen bu miting aslında beklenilenden az katılımı hatta kadınlardan fazla erkeklerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu yüzden Birlik eleştirilmiştir. Birlik bütün bu eleştirilere karşın belediye seçimlerine kadınların katılması hakkının verilmesini elinden geldiği kadar ülkeye ve dışarıya bildirmeye özen göstermiştir. Hakkın verilmesinden önce başlatılmış bulunan konferanslar bu süreçte de devam etmiştir. Seçimlerin yaklaşmasıyla da KB belediye seçimlerine katılma yollarını aramaya ve içinden adaylar hazırlamaya başlamıştır³⁷.

Türkiye’de kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği günlerde meydana gelen bir tartışma ilginç gelişmelere neden olmuştur. Psikolog Doktor Mazhar Osman Bey yaptığı bir konuşmada; kadınların yaratılış ve yapı itibarıyla erkeklerden düşük olduğunu ve kadının erkeğin esiri ve himayesine muhtaç olduğunu “bilimsel” bir şekilde izah etmiştir. Mazhar Osman Bey’in bu sözleri, KB’nce şiddetle eleştirilmiştir³⁸.

Türkiye’nin yerel seçimlere doğru gittiği bu dönemde KB, 8 Haziran 1930 tarihinde yıllık kongresini gerçekleştirmiştir. Kongre oldukça sakin bir şekilde geçmiştir. Çok az katılımın olduğu kongrede yönetim şu isimlerden oluşmuştur: Latife Bekir, Efzayış Suat, Aliye Esad, Saime Faik, Madiha Fazlı, Aliye Halit Fahri, Semiha Rauf, Hakim Beyhan, Halide Nusret, Lamia Refik, Fatma Hanım³⁹.

Kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkının verildiği bu dönemde Türkiye tek partiden çok partililiğe geçişi de denemiştir. Atatürk’ün demokrasi arzusunun bir ürünü olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. SCF’nin kurulması ve seçimlere katılması kadınlar açısından bir başka ilginç durumu da ortaya getirmiştir. Bu yeni fırka eski Birlik başkanı Nezihe Muhittin’i Beyoğlu’ndan İstanbul Şehir Meclisi’ne aday göstermiştir. KB başkanı Latife Bekir ise CHP tarafından Fatih’ten İstanbul Şehir Meclisi’ne aday gösterilir. Böylece eski ve yeni Birlik başkanları ayrı ayrı partilerde belediye meclisi seçimine katılırlar⁴⁰.

Belediye seçimlerini İstanbul’da CHP kazandığından Latife Bekir Nezihe Muhittin’i bir kere daha yenerek Şehir Meclisi üyesi seçilir. Türkiye’de kadınların seçilme hakkı için uğraşan iki kadın da aslında bu şekilde amaçlarına ulaşmıştır. 1930 yılında yapılan seçimlere bağımsız aday olarak Sabiha Zekeriya (Sertel) de katılmış ancak başarılı olamamıştır. Seçimlere CHP adayı olarak giren Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Nakiye, Refika Hulusi Behçet ve Safiye Hüseyin Hanımlar meclise seçilmişlerdir⁴¹. Bu kadınlardan sadece Nakiye Hanım mecliste Daimi Encümene girebilmiş diğer kadınlar geri planda kalmıştır. KB’nden Latife Bekir ve Safiye Hüseyin Hanımlar eğitim encümeninde görev yapmıştır⁴².

³⁷ Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin Nisan 1930 tarihli sayıları.

³⁸ Cumhuriyet 1-10 Mayıs 1930.

³⁹ Cumhuriyet 9 Haziran 1930.

⁴⁰ Cumhuriyet 5 Teşrin-i evvel 1930.

⁴¹ Cumhuriyet 19 Teşrin-i evvel 1930.

⁴² Cumhuriyet 7 Teşrin-i sani 1930.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

KB, yerel seçimler sonrasında gerçekleştirilen genel seçimlerde herhangi bir çalışma içinde olmamıştır. Bunun en önemli nedeni kamuoyunun henüz bu konuda kadınlarla aynı fikirde olmamasıdır. Hatta belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesi sonrası kamuoyunda kadınların her siyasi hak isteyişinde ortaya konulan, kadınlara askerlik görevi yüklenmesi konusu dışında kadınların da yol vergisi ve bekarlık vergisi vermesi gibi konular gündeme getirilmiştir. KB bir süre bunlara yanıt vermekle uğraşmıştır⁴³.

KB; yerel seçimler sonrasında kendisine çalışma konuları olarak, köy kadınlarının bilgilendirilmesini, dil kurslarıyla kadınların geliştirilmesini, yerli malı kullanımı ve tasarrufun gerçekleştirilmesini ve özellikle de uluslararası kadın kuruluşlarıyla ilişkilerin kökleştirilmesini seçmiştir. KB, 11 Nisan tarihinde kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilmesi nedeniyle bu günü her yıl bir bayram şeklinde kutlamayı kararlaştırmış ve kutlamıştır.

1929 Dünya ekonomik bunalımı sonrasında Türkiye'de Devletçi ekonomik modele geçilmiştir. Bu model sonrası önem kazanan yerli malı üretme ve kullanma kampanyasını KB bütün gücüyle desteklemiştir. KB, yöneticileri ve üyeleri kendileri başta olmak üzere yerli malı kullanımını özendirmek için çeşitli çalışmalarda bulunmuşlar, sergiler açmışlar ve vatandaşın bu konuda bilgilenebilmesi açısından konferanslar düzenlemişlerdir⁴⁴.

KB, dışarıda yapılan kadın kongrelerine özellikle batıda yapılanlara katılmaya ve oralarda Türk kadınına temsil etmeye bu süreçte de özen göstermiştir. Belgrad'da gerçekleşen "Beynelmilel Kadınlar Birliği Sulhü Müsalem Konferansı"na KB'ni temsilen Seniha Rauf katılmıştır⁴⁵.

KB, şehir kadınlarının aydınlatılması yanında köy kadınlarının da istenilen yurttaşlık bilincine erişmesi için çalışmalarda bulunmuştur. KB, kurduğu "İrşat heyet"leri aracılığıyla İstanbul köylerini çeşitli gruplara ayırarak yönetim kurulu üyelerinden oluşan heyetleri buralara göndermiştir. Köylere giden heyetler köylülerle sohbet toplantıları yapmışlar ve bilgi alışverişinde bulunmuşlardır⁴⁶.

4 Haziran 1931 tarihinde yıllık olağan kongresini düzenleyen KB yönetim kurulu şu şekilde oluşmuştur. Başkan Latife Bekir, başkanvekili Lamia Refik, muhasip Reşide, veznedar Saime Faik, sorumlu üye Efzayiş Suat, genel sekreter Aliye Esat⁴⁷.

KB, bu dönemde yukarıda belirttiğimiz köy kadınlarını aydınlatma çalışmalarına hız vermiştir. İstanbul'u değişik bölgelere ayıran KB, bu bölgelere birer aydınlatma grubu oluşturmuştur. A grubunda başkan Latife Bekir, B grubunda Lamia Tefvik, C grubunda İffet Halim, Ç grubunda Aliye Halit Fahri, grup lideri

⁴³ Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin Nisan- Haziran 1930 tarihli sayıları.

⁴⁴ Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin Kanun-u evvel 1930 tarihli sayıları.

⁴⁵ Cumhuriyet 2 Nisan 1931.

⁴⁶ Cumhuriyet 18 Mayıs 1931.

⁴⁷ Cumhuriyet 11 Haziran 1931.

GÜRCAN BOZKIR

olarak görevlendirilmiştir. Bu grupların görevi, Türklüğün tarih ve benliğini, Cumhuriyetin ve Halkçılığın anlamını, aile ve toplumda kadının görevlerini ve sağlık alanında yeni bilgileri halka ulaştırmaktır. Ayrıca her grup içinde yer alan bir tıp doktoru dolaşılan bölgedeki halka parasız sağlık hizmeti vermiştir⁴⁸.

Uluslararası kadın örgütleriyle ilişkiler 1930 sonrasında artarak devam etmiştir. Bunlardan olmak üzere Uluslararası İş ve Meslek Kadınları Birliği temsilcileri Ağustos 1931 tarihinde Türkiye'ye gelmişler ve KB, ile dünya ve Türk kadınlığı hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır⁴⁹. Yine bu süreçte gerçekleşen Balkan Konferansı'na KB üyeleri Seniha Rauf, Efzayiş Suat, Latife Bekir ve Lamia Refik Türkiye adına katılmışlardır⁵⁰.

KB, daha önceki destek ve yardım faaliyetlerine bu dönemde de devam etmiştir. Okuma yazma kursları dışında yabancı dil kursları açan Birlik, burada İngilizce, Almanca ve Fransızca öğretmeye çalışmıştır. KB, yerli malı ve tasarruf haftalarında da etkinliklerini sürdürmüştür. Bu hafta nedeniyle Birliğe üye Nebahat, Vecihe Ziya, Meliha Avni, Mevhibe, Feriha ve Mediha Muzaffer Hanımlar konferans vermek üzere görevlendirilmişlerdir⁵¹.

KB'nin 1932 yılı yıllık kongresi 12 Haziran tarihinde gerçekleşmiştir. Bu kongrede bazı tartışmalar yaşanmıştır. Yıllık kongrelerde yeterli delege bulunmaması nedeniyle kongrelerin hep zorunlu olarak toplanma sayısı ile toplanması bazı delegelerce dile getirilmiş ve bunun için derneğin genel kurulunun yıllık değil üç yıllık olması önerilmiştir. Ancak bu öneri 2 oyla reddedilmiştir. Yapılan seçimler sonucunda yeni yönetim kurulu şu üyelere oluşmuştur: Halide Nusret, Seniha Rauf, Aliye Esat, Rahime, Meliha Avni, Latife Bekir, Necile Tevfik, Meliha, Hatice Ahmet, Lamia Refik, Efzayiş Suat, Makbule Sahim, Safiye Hüseyin, Aliye Halit Fahri, Şukufe Nihal, Ruhsar Nazmi, Muhibe Rıza, Dr. Pakize Saffet, Vezih Ziya, Orhaniye, Mavihe Fethi, Münevver Mümine Sakıp⁵².

KB, bu çalışma döneminde uluslararası kuruluşlarla olan ilişkisini devam ettirmiştir. Bu meyanda Türkiye'yi ziyaret eden Beynelmilel Sulh ve Kadınlar Birliği Cemiyeti üyeleri KB, tarafından karşılanmış ve misafir edilmiştir. KB, bu süreçte dışarıda yapılan kadın kongrelerine de katılmışlardır. 1933 Yılında Marsilya'da yapılan Uluslararası Kadın Birliği Kongresi'ne Birlik adına Seniha Rauf ve Lamia Refik Hanımlar katılmıştır. Türk delegeleri bu toplantılarda gelecek Dünya Kadınlar Birliği Kongresi'nin Türkiye'de yapılmasını teklif etmiştir⁵³.

KB, bu süreçte kendi salonunda seri konferanslar verme geleneğini de başlatmıştır. Türkiye'nin önemli bilim adamlarının değişik konularda verdikleri

⁴⁸ Cumhuriyet 10 Ağustos 1931.

⁴⁹ Cumhuriyet 11 Ağustos 1931.

⁵⁰ Cumhuriyet 11 Eylül 1931.

⁵¹ Cumhuriyet 2 Kanun-u evvel 1931.

⁵² Cumhuriyet 13 Haziran 1932.

⁵³ Dr. Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara, 1998, sf. 150..

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

konferanslarda mutlaka bir de klasik müzik konseri verilmiştir. Bu daha sonraki dönemde de devam edecektir.

KB, fakir çocukların giydirilmesi, yoksul ve dul kadınların korunması gibi konularda faaliyetine devam ettiği gibi, bazı alanların kadına açılması için mücadele etmiştir. Örneğin kadın zabıta memuru alınması ve kadınların da polis olabilmeleri girişimi gibi. Bu girişimler zaman içinde başarıya ulaşmıştır.

1933 Yılı KB kongresi 18 Haziran 1933 tarihinde yapılmıştır. Yönetim kuruluna şu üyeler seçilmiştir: Aliye Esat, Latife Bekir, Lamia Refik, Rahime, Seniha Rauf, Aliye Halit Fahri, Makbule Sami, Şukufe Nihal, Mediha Fethi, Fatma ve Necile Hanım⁵⁴.

1933 Yılı içinde 1930 Belediye Kanununu tamamlayan bir kanun TBMM'nde kabul edilmiştir. 1930 Yılında çıkarılan Belediye Kanununda kadınlara yerel seçimlere katılma hakkı tanınmasına karşın Köy Kanunu değiştirilmediği için köylerde kadınların muhtar olabilmeleri mümkün olmamıştı. İşte şimdi yapılan bu değişiklik ile köy kadınları da yönetici olma hakkını kazanmıştır. KB, bu kanunu büyük bir sevinçle karşılamış ve kutlamıştır⁵⁵.

KB, bu çalışma döneminde de konferans ve konserlere devam etmiştir. Bu çalışma döneminde KB'nin üzerinde önemle durduğu konu ise hiç şüphesiz İstanbul'da yapılması kararlaştırılan Dünya Kadınlar Birliği Kongresi'nin hazırlık çalışmaları olmuştur. KB, bu çalışmalar için değişik çalışma grupları oluşturmuştur. KB, diğer çalışma konularında faaliyetine bu süreçte devam etmiştir.

1934 Yılı kongresi 12 Ağustos tarihinde yapılmıştır. Bu kongrede Latife Bekir Hanım tekrar başkan seçilmiştir. Kongre sonucunda oluşan yönetim kurulunda şu isimler yer almıştır: Başkan Latife Bekir, başkanvekili Lamia Refik, genel sekreter Aliye Esat, veznedar İffet Halim, muhasip Saaadet Rıfat⁵⁶.

KB'nin, bu çalışma döneminde 1930 yılında gerçekleşen yerel seçimler yenilenmiştir. Yeni belediye seçimleri KB açısından Türk kadınının siyasi uyandırılışı açısından önemli bir olgu olarak değerlendirilmiştir. 1934 Yılı eylülünde yapılan yerel seçimlerde KB elinden geldiğince kadının seçme ve seçilme hakkını kullanmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu seçimlerde İstanbul Belediye Meclisine KB'nden Latife Bekir ve Safiye Hüseyin Hanımlar aday olmuşlardır. KB sadece seçime aday olarak katılmayla da yetinmeyip kadınların seçme haklarını kullanmalarını sağlamaya çalışmıştır. Bu konuda yayınladığı bir bildiri şöyle denilmektedir:

“ Türk Kadını; Kağrı başında başlayan İstiklal Savaşı hızını tarihin derinliklerinden alır. Sen de o andanberi işini seve seve başarmaktasın ve böylece dünya kadınlığı içinde bugün tarihine ve sana yakışır bir yerin vardır.

⁵⁴ Cumhuriyet 19 Haziran 1933.

⁵⁵ Yunus Nadi, “Cumhuriyet Devrinde Türk Kadını”, Cumhuriyet 10 Teşrin-i evvel 1933.

⁵⁶ Cumhuriyet 14 Eylül 1934.

GÜRCAN BOZKIR

Bunun için elbet sen Belediye seçim günü de sevgili yurdunun yolunda kendi değerini göstereceksin.

Bir kimsenin seçmek ve seçilmek hakkı çok insanca ve milletçe işidir. İnsan bunu kullandıkça bütünlüğünü anlar. Bunu kullanmayan çocuklar, hastalar, mücrimlerdir. Türk Kadını; yurdun bu işte de senin çalışmanı beklemektedir. Sen ki yeryüzünün en işbilir ve en yurtsever kadınısın. Haydi işbaşına.

*Türk Kadın Birliği*⁵⁷.

KB; seçimlere kadın katılımını artırmak için bildiri yayınlamanın ötesinde, başta Latife Bekir olmak üzere Aliye Esat, İffet Halim Hanımlar gibi üyeleriyle konferanslar vermiştir. Belediye seçimlerine aday olarak katılan KB üyeleri seçimden yedek üyeler olarak çıkmıştır. Bir yerde KB üyeleri paşa hanımlarıyla yarışmamıştır. Ancak KB kadınının seçme ve seçilme hakkı konusunu savunmayı devam ettirmiştir.

1934 Yerel seçimleri sonrasında Türk kadını için en önemli siyasi adım atılmış ve 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara genel seçimlere katılma hakkı verilmiştir⁵⁸. Böylece Türk kadını siyasi alanda kazanabileceği bütün haklarını elde etmiş oluyordu. KB, genel seçimlere katılma hakkının verilmesini sevinçle karşılamıştır. Kendilerinin amacı olan bu hakkın verilmesi üzerine bu önemli olayı bir mitingle kutlamayı kararlaştırmışlardır. Yayınladıkları bildiride şöyle demektedirler:

“Türk Kadını;

Büyük Atatürk yüce önder Türk kadınının hakkını verdi. Saylav seçmek ve seçilmek Büyük Ulus Kurultayınca kabul edildi.

Türk Kadını unutmaki Türk içtimai hayatının temelisin. Buna İstiklal Savaşı'nın kara günlerinde sırtında cephane taşıyarak kara sapanla toprak kazıyarak eriştin.

Hız alan inkılapta aldığın yerle kendi mevkinin kendin kurdun. Layık olduğun siyasi hak sana verilmiştir. Bu mesud günü bugün hep beraber kutluluyacağız.

Saat 10'da Bayazıt Cumhuriyet Meydanına gel.

Türk Kadın

*Birliği*⁵⁹.

KB; yukarıdaki davetiyeyle çağırdığı kadınların katılımıyla seçme ve seçilme hakkı verilmesini coşkulu bir mitingle kutlamıştır. KB üyeleri yaptıkları

⁵⁷ Cumhuriyet 17 Eylül 1934.

⁵⁸ Ayşe Afetinan, Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, İstanbul, 1982, sf. 169.

⁵⁹ Cumhuriyet 7 Aralık 1934.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

konuşmalarla topluluğu zaman zaman coşturmuşlar ve topluluk bugünlerde olduğu gibi heyecanını 10. yıl marşını söyleyerek göstermiştir. KB, seçme ve seçilme hakkının verilmesi olayını sadece bir miting düzenleyerek değil birkaç gün çeşitli gösterilerle kutlamıştır.

Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verildiği Aralık ayının hemen arkasından genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Şubat 1935 tarihinde yapılan seçimlerde CHP parti listesinden 17 kadın ilk defa milletvekili adayı olarak gösterilmiştir⁶⁰. 1935 Seçimlerinde CHP, KB üyelerinden herhangi birisini aday göstermemiştir. KB buna karşın seçimlerde faaliyet göstermiş ve kadınların seçimlere katılarak oy kullanmalarını sağlamaya çalışmıştır.

Kadınların belediye seçimlerinden sonra genel seçimlere katılma hakkının tanınmasıyla KB'nin görevinin bittiği şeklindeki görüşler kamuoyunda belirmeye başlamıştır. Ancak KB'nin kapanmasını Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi'nin Türkiye'de toplanacak olması geciktirmiştir. 18-24 Nisan 1935 tarihleri arasında KB'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi, Birliğin Türk kadınları için gerçekleştirdiği en önemli etkinliklerden birisi olarak tarihe geçmiştir. Türkiye bu kongreye Latife Bekir, Lamia Refik, Seniha Rauf, Efzayış Suat, Nermin Muvaffak, Necile Tevfik, Dr. Pakize Ahmet, Leman Fuad, Safiye Hüseyin, Nebahat Hamit, Feriha Nahid ve Mihri Pektaş'tan oluşan bir grupla katılmıştır. Kongre komisyonlarına ise şu üyeler katılmıştır: Hukukta Eşitlik Komisyonu'na Safiye Hüseyin, Necile Tevfik, Ahlakta Eşitlik Komisyonu'na Lamia refik, Nermin Muvaffak, İşte Eşitlik Komisyonu'na Dr. Pakize Ahmet, Leman Fuad, Evli Kadının Tabiyeti Komisyonu'na Nebahat Hamit, Faika, Barış Komiyonu'na Seniha Rauf, Efzayış Suat, Genel Oy Komisyonu'na Latife Bekir ve Mihri Pektaş⁶¹.

⁶⁰ Kadınlara seçilme hakkı tanınması sonrası CHP tarafından aday gösterilip seçilen ilk kadın milletvekillerimiz şunlardır

- 1 Nakiye Hanım (Elgün) Erzurum Öğretmen
- 2 Dr. Fatma Şakir (Memik) Edirne Doktor
- 3 Seniha Nafiz (Hızal) Trabzon (Öğretmen)
- 4 Huriye Baha (Öniz) Diyarbakır (Öğretmen)
- 5 Şekibe Şekip (İnselel) Bursa (Çiftçi)
- 6 Satı Karamehmet (Çırpan) Ankara (Köy Muhtarı)
- 7 Ferruh Gübgüz (Gübgüz) Kayseri (Belediye Meclisi Üyesi)
- 8 Esra Zihni (Nayman) Seyhan (Öğretmen)
- 9 Benal Nevzad ((Arıman) İzmir (Belediye Meclisi Üyesi)
- 10 Mevrure (Gönenç) Afyon (Öğretmen)
- 11 Mihri Hüseyin (Pektaş) Malatya (Öğretmen)
- 12 Sabiha (Görkey) Sivas (Öğretmen)
- 13 Sabiha (Gökçül) Balıkesir (Öğretmen)
- 14 Türkan (Baştuğ) Antalya (Öğretmen)
- 15 Bediz (Aydilek) Konya (Öğretmen)
- 16 Fakih (Öymen) İstanbul (Öğretmen)
- 17 Meliha (Ulaş) Samsun (Öğretmen)

⁶¹ Bakınız Cumhuriyet Gazetesinin Nisan 1935 tarihli sayıları.

GÜRCAN BOZKIR

Uluslararası kongre bittikten sonra KB, kamuoyundan gelen baskıların da etkisiyle faaliyetine son vermiştir. Ülke geneline hakim olan kadınlarla erkeklerin siyasi alanda eşitliğinin sağlandığı, bundan dolayı da kadın ayrı erkek ayrı örgütlenme gereğinin ortadan kalktığına ilişkin düşünce bu konuda etkin olmuştur. Açıkça söylemek gerekir ki kamuoyu bu konuda Birliği zorlamıştır da. Bu şekilde bir ortamda daha fazla gidilemeyeceği görüldüğünden Birlik olağanüstü kongre kararı almıştır.

Yapılan olağanüstü kongrede Birlik başkanı Latife Bekir Birliğin görevini tamamladığını şu şekilde belirtmiştir: *“12 Senedenberi çalışıyoruz. Bu müddet zarfında kadınlarımızı yükseltecek birçok işler yaptık. Artık Türk kadınlığı bütün haklarına eksiksiz olarak kavuşmuştur. Yeni Anayasamız bir birlik yaparak bu uğurda çalışmamıza sebep bırakmamıştır. Bu münasebetle Birliğimizin kapatılmasını teklif ediyorum”*⁶². Latife Bekir’in bu teklifi delegeler tarafından kabul edilmiş ve kadınların özellikle siyasi hakları konusunda oldukça önemli görevler yapmış KB tarihe kavuşmuştur.

Sonuç olarak şunları söylemek doğru olacaktır. KB, tabandan gelen ve geniş kitlelerle kucaklaşan bir kadın örgütü değildi. Zaman zaman örgüt üyelerinin çoğunluğunun erkekler olduğu da iddia edilmiştir. Yine kongrelerine göz attığımızda birçok kongrede ilk toplantılarda yeterli sayıya ulaşamadığından ikinci toplantılarda ve az katılımlı kongreler yapıldığı görülmektedir. KB üyesi olan kadınların büyük bölümü toplumun üst gelir gruplarında yaşayan insanların kızları ve eşlerinden oluşuyordu. Birçoğu birkaç dil bilen Avrupa ülkelerinde eğitim görmüş ve buraları gezmiş olan kadınlardan oluşmaktaydı. Yine pek çoğu devlet içinde öğretmen (Okul Müdürü), doktor gibi görevlerde bulunan kadınlardı. Ekonomik olarak da zamanın sıkıntılarından uzak bir yaşamları vardı.

Evet bütün bunlar doğrudur. Ancak KB, yaptığı çalışmalarla Türk kadınının siyasi ve toplumsal haklarını savunmuş ve bu konuların gündeme alınmasını ve bu hakların verilmesi konusunda erkek kamuoyunun düşüncelerini değiştirmede önemli başarılar elde etmiştir. 1923 Yılında mecliste saygın milletvekillerinin bile kadınlarla ilgili konularda “Şeriata uyunuz” diyerek engellendiği bir Türkiye’den kadın haklarının konuşulduğu, doğrulandığı ve onaylandığı bir sürece gelinmesinde KB çok önemli işlevlerde bulunmuştur.

Kadınların en ufak devlet görevlerine bile giremedikleri bir süreçten, kadınların adalet boyutunda avukat, mahkeme memuru ve hakim olabildiği, sağlık alanında doktor, hemşire olabildiği, eğitim alanında öğretmenlikten başka müdür, müfettiş olabildiği, asayiş açısından zabıta memuru, polis olabildiği bir sürece gelinmesinde Birlik çok önemli işlevler üstlenmiştir.

Birlik yukarıdaki mesleklere kadınların katılmasını önerdiğinde bunlar sanki birer ütopyaymış gibi karşılanmıştır. Hatta çok ciddi insanlar bile Birlik

⁶² Cumhuriyet 11 Mayıs 1935.

TÜRK KADIN BİRLİĞİ

yöneticilerini hayalcilikle suçlandırmıştır. Özellikle siyasi haklar konusunda Birlik tüm hayatı boyunca eleştirilmiştir. Kadınların en küçük siyasi hak istemleri gazete sütunlarında alaycı karikatürlere malzeme olmuştur. Ancak KB, idealinden ödün vermeden yaptığı çalışmalarla zamanı iyi kullanarak Türkiye'ye isteklerinin hiç de ütopya olmadığını kanıtlamıştır.

1924 Yılında kurulduğu sırada sadece fakirlere yardım derneği görüntüsünde bir örgüt boyutunda olan KB; yaptığı çalışmalarla kadınların siyasi haklarını dernek tüzüğüne geçirebilmiş ve adım adım Türk kadınının siyasi haklarına kavuşmasında etkili olmuştur. Açıkça söylemek gerekirse KB, cumhuriyet döneminde Türk kadınının sosyal, ekonomik ve siyasi hayatta bir parça bile olsa yerini almasında etkili olmuş önemli bir kadın örgütü olarak tarihteki yerini almıştır.